

VICUS-UL MILITAR DE LA DROBETA O PROPUNERE DE DISPUNERE ÎN TEREN A AȘEZĂRII CIVILE

Cătălin Balaci

Cuvinte cheie: *organizare internă, vicus militar, tipologie vicus, Drobeta, castru*

Key words: *internal structure, military vicus, typology of military vicus, Drobeta, military camp*

Abstract:

The present approach was started following a debate with Mr. I. Stîngă about the military vicus from Drobeta. In that debate Mr. Stîngă insisted on an area which was totally impossible to be the right surface in which the military vicus has emerged.

In my approach I demonstrate, following analogies from empire and C. S. Sommer typology, that the military vicus ought to have another point of genesis, namely in the north west of the porta principalis dextra of Roman military camp from Drobeta somewhere close, yet north, of the baths.

The study had to rely on a brief theoretical basis to assist in the demonstration, the main source of study is the typology proposed by C. S. Sommer typology that helps us to establish the core of the civil settlement.

Introducere teoretică

Modul de organizare al unui vicus nu a fost lăsat la voia întâmplării, a existat un nivel de control și organizare al planificării, fie din partea militarilor, fie din partea vicanilor însăși fie din partea amândurora¹.

În apropierea castrului, după stabilirea așezării acestuia, exista un spațiu destinat așezării civile, mai mult cimitirele și templele erau construite imediat după ridicarea castrului, la o distanță suficientă, astfel încât așezarea civilă să beneficieze de spațiu suficient de dezvoltare ulterioară.

Teritoriul destinat înființării unui asemenea vicus era o parcelă ce nu fusese locuită înainte, era scos din *ager publicus*, teritoriul respectiv era împărțit în loturi, deci ne aflăm la o încercare a unei sistematizări a așezării încă de la începuturile așezării².

Modul de organizare interioară a așezării era determinat de poziția față de castru; fie *vicus*-ul militar se așeza de-a lungul drumului principal de acces, înspre una din porțile castrului (iar de cele mai multe ori castrul era astfel așezat încât drumul principal de acces să acceadă în castru prin *porta praetoria*), fie așezarea se dispunea în spațiul dintre poarta pretoriană și una din porțile principale ale castrului, fiind deci adiacentă drumului de acces în castru. O fază ulterioară de dezvoltare a așezării, posibil chiar ultima, este reprezentată de

¹ Benea 2003, p. 12

² Sommer 1988, p. 460

dispunerea construcțiilor în jurul fortificației pe toate laturile sale, anulând astfel elementele defensive ale castrului³.

Această planificare se regăsește și în tipologia clădirilor, respectiv în construcția clădirilor de tip *Striphouse/Streifenhouse*, tip constructiv ce se regăsește în întreg imperiul, constituind majoritatea în așezările civile de acest tip. Aceste clădiri au fost catalogate drept taverne și/sau magazine cu facilități de producție⁴.

Terenul destinat așezării civile era, așa cum am menționat mai sus, împărțit în loturi și organizarea sa internă era precis stabilită⁵. Modul său de organizare internă era determinat, în principal, de drumul de acces în castru, drum care stabilea poziția așezării față de castru, poziția băilor și cea a cimitirului (în cele mai multe cazuri acestea erau amplasate în așa fel încât să nu jeneze dezvoltarea ulterioară a așezării), împreună cu specificul geografic al zonei respective. Clădirile ce constituiau așezarea puteau avea două caractere, public sau privat. Clădirile publice din interiorul așezării sunt reprezentate de *thermae*, temple și de așa numitele *mansio*, fără a avea însă și caracter administrativ⁶.

Cercetările extinse întreprinse de C. S. Sommer asupra așezărilor de acest tip din Germania și Britannia au permis autorului să identifice o tipologie a acestora, tipologie legată de modul de dispunere a așezării în funcție de castrul adiacent. Cele mai cunoscute tipuri sunt reprezentate de așezările caracterizate ca fiind „de-a lungul drumului”, urmate de cele așa numite „tangențiale”, adică cele ce s-au dezvoltat pe un drum ce cădea tangențial pe drumul de acces al castrului; un ultim tip, mai puțin întâlnit, este cel „circular” când așezarea practic încercuiește castrul adiacent⁷. Această tipologie suferă însă modificări minore în funcție de particularitățile locale (geografia terenului, dispunerea rețelei rutiere, dispunerea băilor etc.)

Toate aceste tipuri se regăsesc în întreg imperiul, și deci și în Dacia, și se pare că este copiat modelul de dezvoltare al *canabae*-lor unei legiuni. Aceste tipuri de sistematizare a așezării sunt influențate de mai mulți factori: poziția și orientarea castrului față de căile de comunicație și de particularitățile locale (poziția *thermelor* de pildă)⁸.

Pe lângă aceste tipuri de dezvoltare a așezării mai apar și alte particularități, în special aglomerări de case în anumite puncte din vicus, astfel aspectul așezării nu mai este unul uniform, ci prezintă din loc în loc spații lipsite de construcții⁹.

Apariția structurilor compacte indică apariția unui proces de urbanizare treptată al acestui tip de așezări alături de evidenta existență a unui plan de sistematizare înainte de întemeierea acesteia, care a permis dezvoltarea de tip urban¹⁰.

Aceste așezări au apărut, așa cum arătam mai înainte, în apropierea castrelor militare, mai exact de-a lungul unui drum de acces în castru, de obicei în apropierea *porta praetoria* a castrului¹¹. Această dispunere a fost, probabil, impusă mai degrabă de considerente practice și mai puțin din alte cauze, de fapt dispunerea era legată de drumul de acces și mai puțin de dispunerea castrului; și, cum de obicei drumul de acces în castru ducea către *porta praetoria* așezarea lua ființă în apropierea acestei porți¹². Astfel, locuitorii așezării puteau profita de traficul spre și dinspre castru. Acest drum devenea axa principală de dezvoltare a așezării vicane¹³. Pe *limes*-ul din Noricum se observă că toate așezările sunt situate în așa fel, încât

³ Sommer 1984, p. 23

⁴ Salway 1965, p. 14

⁵ Sommer 1999, *passim*

⁶ Salway 1965, p. 165-166; Salway 1969; Sommer 1999

⁷ Sommer 2001, p. 48-50

⁸ Sommer 2001, p. 47

⁹ Oltean, Hanson 2001, p.123-124

¹⁰ Sommer 1984, p. 26

¹¹ Mason 1987, *passim*; Sommer 2001, *passim*; Tarpin 2002, *passim*; Flynt 2005, *passim*

¹² Flynt 2005, p. 137

¹³ Sommer 2001, p. 48

dacă cineva mergea pe drumurile de acces din *barbaricum* către interiorul provinciei, mai întâi ajungea în castru, pentru ca mai apoi să aibă acces și la *vicus*, așezările fiind astfel poziționate probabil datorită atacurilor barbare frecvente; asemenea dispunere nemaifiind observată altundeva în imperiu¹⁴.

Așezarea de tip *vicus* militar de la Drobeta

Așezarea vicană de aici a luat ființă imediat după construirea castrului de lângă piciorul podului, ea evoluând probabil în timp scurt spre obținerea de statut municipal, chiar din perioada lui Hadrian¹⁵.

Încercările de stabilire a fazelor evolutive ale așezării antice romane pornesc de la L. F. Marsigli care încearcă schițarea genezei așezării (planșa 1).

În secolul al XIX-lea Tocilescu-Polonic schițează un nou plan, foarte asemănător cu primul (planșa 2). Este limpede că aceste delimitări de fapt, coincid cu prima fază a municipiului și nu cu înființarea *vicus*-ului militar. Pentru încercarea de stabilire a punctului de pornire a așezării trebuie deci să încercăm să ne folosim de cercetările arheologice.

Cel care trece în revistă toate descoperirile arheologice ce se pot lega de așezarea civilă de aici, este I. Stîngă astfel, la circa 200 m vest de castru se descoperă în perioada interbelică două monumente funerare. În 1976 în apropierea acestui loc au fost descoperite urme de zidărie romană cu o configurație ce ar sugera o locuință¹⁶.

În apropierea *porta principalis dextra* se găsește un nou mormânt, aliniat topografic mormintelor presupuse din zona tribunalului, pe stânga drumului ce pornea din *porta principalis dextra* către Dierna.

În 1964 la 150 m de colțul nord vestic al castrului au fost descoperite alte două morminte deranjate de zidărie romană. În 1970 la 100 m de colțul nord vestic al castrului au fost descoperite mai multe morminte deranjate de zidărie romană¹⁷.

În 1993 un alt mormânt a fost descoperit aici, de asemenea deranjat și el. Probabil că acestea se aliniau de-a lungul drumului secundar ce pornea din *porta decumana*¹⁸. Din păcate, datările făcute nu ne oferă certitudinea că descoperirile mai sus menționate ar fi făcut parte din perioada vicană a așezării, ci doar că ele se datează în prima jumătate a secolului al II-lea d.Hr. astfel făcând ca demersul nostru de stabilire a nucleului așezării vicane să se bazeze doar pe baza teoretică.

Ținând seama de tipologia existentă stabilită de C. S. Sommer¹⁹ și de faptul că ea a fost confirmată de zeci de ori în descoperirile făcute atât de autor, dar cât și de alți cercetători va trebui să ne bazăm în demersul nostru pe construcția teoretică amintită.

Astfel, C. S. Sommer stabilește că la înființarea unui *vicus* militar contribuie trei aspecte esențiale:

- poziția și orientarea castrului
- modul prin care castrul se leagă la rețeaua de drumuri (drumul de acces)
- aspecte locale particulare, în special poziția băilor (fie la *porta praetoria* fie la *porta principalis dextra*)

De regulă așezarea vicană se așează pe drumul de acces către castru și se poate chiar distinge o tipologie:

- *vicus* de-a lungul căii principale de acces
- *vicus* tangențial pe calea de acces

¹⁴ Flynt 2005, p.137-138

¹⁵ Ardevan 1998, p. 36

¹⁶ Stîngă 1998, p. 21

¹⁷ Benea 1977, p. 133-141

¹⁸ Stîngă 1998, p. 22

¹⁹ Sommer 2001, p. 47

Același autor stabilește că poziția *vicus*-ului era constant determinată de dispunerea *thermae*-lor, astfel de obicei atunci când *thermae*-le se găsesc în apropierea *porta pretoriae*-i *vicus*-ul militar este dispus de obicei de-a lungul drumului de acces în continuarea *viae*-i *principalis*²⁰.

Deci să plecăm de la premisa că nucleul așezării vicane a depins de poziția castrului față de drumul de acces și de poziția drumului de acces în teren.

Să privim acum planul de la Drobeta (planșa 3) concentrându-ne asupra castrului, a capului de pod și a drumului principal de acces, astfel observăm că poarta principală a castrului, *porta praetoria*, se află dispusă în imediata apropiere a piciorului podului (drumul principal de acces evident!) și că la stânga piciorului podului găsim urmele unor *thermae* datate și ele ca fiind de secol II d.Hr. Apoi să observăm că singura cale de urmat de drumul principal de acces este de a continua linia podului și că nu este posibilă decât o singură realitate, aceea că atât poarta pretoriană (spre Dunăre), cât și poarta principală dreaptă sunt porți de acces principal în castru. În fine observăm că nucleul așezării vicane propus de I. Stângă în spatele porții decumana este *complet greșit* el evitând orice contact direct cu drumul de acces, principalele căi de acces în castru și mai ales cu *thermae*-le fiind cât se poate de unică o asemenea dispunere. Dacă însă mutăm nucleul propus de d-nul Stângă mai sus, în afara teritoriului militar aferent castrului, observăm că avem de-a face cu un posibil *vicus* civil, nucleu care mai degrabă a dat naștere municipiului din timpul lui Hadrian decât *vicus*-ul militar. Asemenea cazuri de castre care prezintă două *vicii*, unul, cel militar, la imediata apropiere de castru și un al doilea, civil, la relativă distanță de castru dar încă gravitându-l, dispus totdeauna pe un nod al căilor de comunicație, sunt comune pentru secolul I d.Hr. mai ales pentru Occidentul roman²¹ însă nu putem demonstra cu certitudine fără cercetări arheologice exinse că la Drobeta am fi avut o asemenea dispunere. De altfel nu putem demonstra acum nici contrariul! Cu aceeași rezervă trebuie să privim însă și coexistența castrului cu o așezare municipală transformată din *vicus*-ul militar deoarece analogii de situație nu prea există.

Concluzie

Analizând în amănunțime situația descoperirilor arheologice (puține și greu databile) și combinându-le cu tipologia stabilită de C. S. Sommer în cazul Drobetei înaintăm ipoteza că primul loc de așezare posibil al *vicus*-ului militar trebuie căutat în partea nord vestică a castrului undeva în apropierea *porta principalis dextra* și în același timp la nord de *thermae*. Prezența *thermae*-lor în apropierea porții pretoria face ca poziția *vicus*-ului militar să poată să fie de-a lungul drumului de acces ce continua *via principalis* sau să fi fost tangențială cu această cale de acces, această dispunere fiind frecvent întâlnită în Germania Superior, Raetia și Britannia. Stadiul actual al cercetării nu permite stabilirea clară a încadrării tipologice a așezării vicane de la Drobeta însă ne permite să afirmăm cu certitudine unde a fost dispusă în teren fără a putea preciza exact organizarea internă în lipsa unor cercetări sistematice și sistemice.

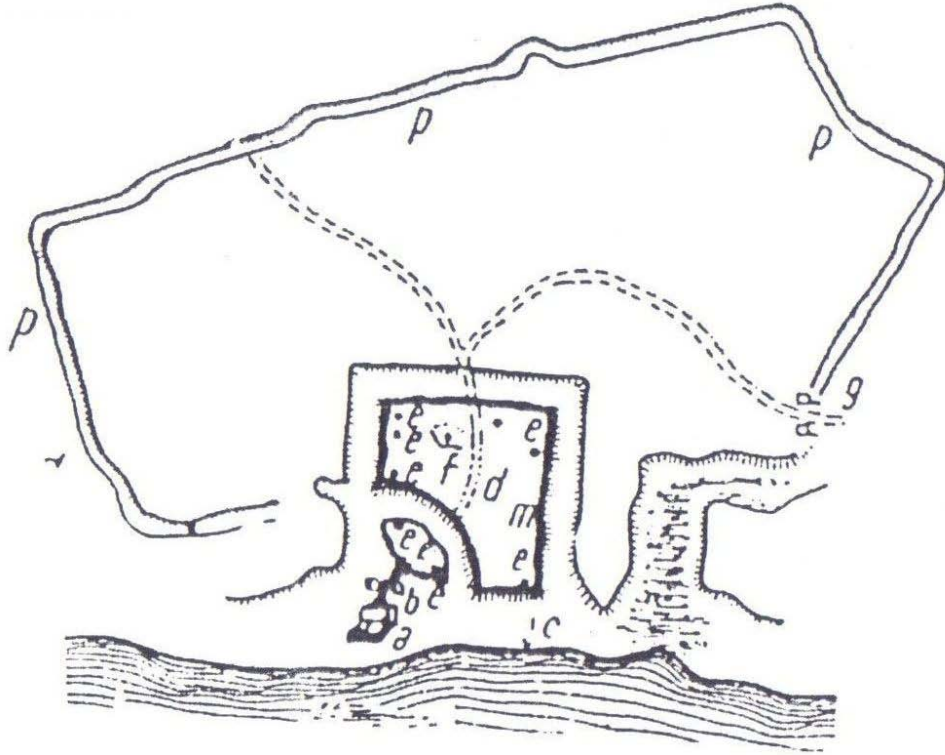
Acest punct de pornire va fi coincis cu prima fază a castrului de la Drobeta, cea legată de *cohors I Antiochensium*. Ulterior, în scurt timp așezarea vicană se va fi mărit considerabil în special datorită poziției sale foarte avantajoase din punct de vedere comercial, pentru ca mai apoi să se dezvolte în formele deja consacrate a căror istorie ne este mai bine cunoscută.

²⁰ Sommer 2001, p. 48

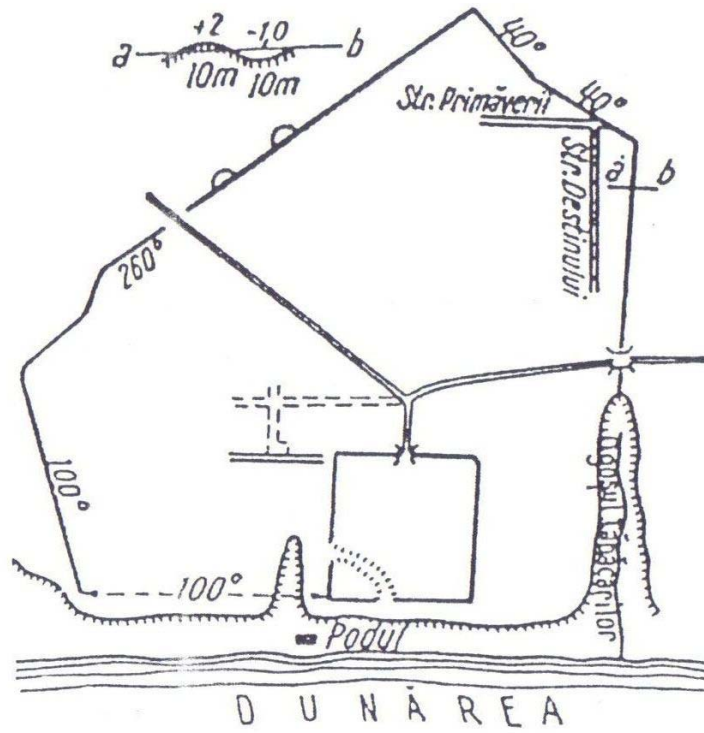
²¹ Chevallier 1976, p. 2-4, Burin 1976, p. 96-110

BIBLIOGRAFIE

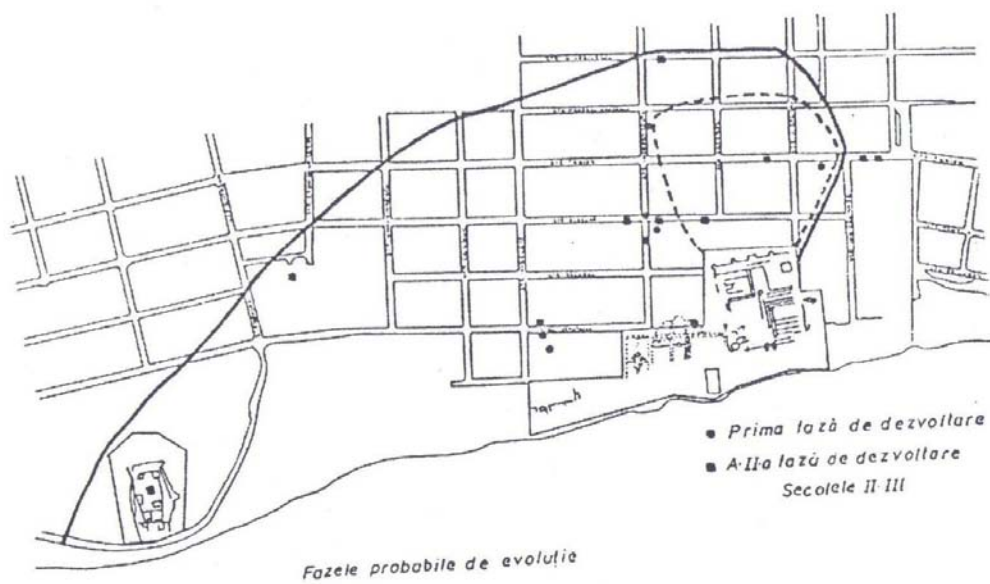
- Ardevan 1998 Ardevan R., *Viața municipală în Dacia Romană*, Timișoara, Editura Museion
- Benea 1977 Benea Doina, *Câteva considerații cu privire la topografia Drobetai în secolele II-III*, ActaMN 14, p.133-142
- Burin 1976 Burin J. P., *Le vicus de Chateaubleu*, Actes du colloque „Le Vicus gallo-romain” Caesarodunum 11, p. 94-112
- Chevallier 1976 Chevallier R., *Les sources de la recherche*, Actes du colloque „Le Vicus gallo-romain” Caesarodunum 11, p. 2-8
- Flynt 2005 Flynt S. R., *The Military Vici of Noricum*, Universitatea Missouri, Columbia S.U.A
- Mason 1987 Mason D.J.P., *Chester: the Canabae Legionis*, Britannia 18, p. 143-168
- Oltean, Hanson 2001 Oltean I. A., Hanson W. S., *Military vici in Roman Dacia. An aerial perspective*, ActaMN, 38,1, p. 123-135.
- Salway 1965 Salway P., *The Frontier People of Roman Britain*, Cambridge
- Salway 1969 Salway P., *The Position of Civilians in the Frontier Areas of the Roman Empire*, The Classical Review (s.n.) 19, 3, p. 273-274
- Sommer 1984 Sommer C. S., *The military Vici in Roman Britain*, BAR 129, Oxford
- Sommer 1988 Sommer C. S., *Kastellvicus von Zugmantel. Untersuchungen Zugmantel am taunus in Obergermanien und zu den Kastellvici in Obergermanien und Raetien*, Fundberichte aus Baden-Wurtemberg 13, p. 457-708
- Sommer 1999 Sommer C. S., *From conquered territory to Roman province: recent discoveries and debate on the Roman occupation of SW Germany*, JRA ss 32, p. 161-198
- Sommer 2001 Sommer C. S., *Kastellvicus und Kastell – Modell fur die Canabae Legionis*, BHAUT, IV, Timișoara, p. 47 – 57
- Stîngă 1998 Stîngă I., *Viața economică la Drobeta în secolele II-VI*, Drobeta Turnu-Severin
- Tarpin 2002 Tarpin M., *Vici et Pagi dans l'occident romain*, Ècole française de Rome

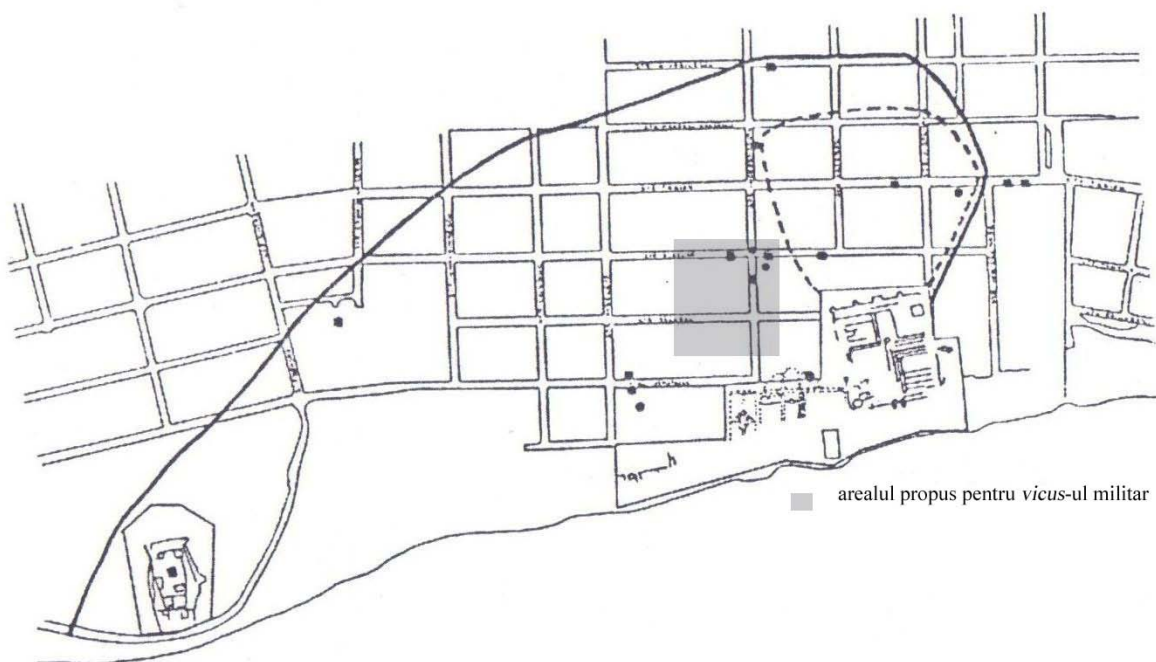
Planșa 1 – Planul propus de F. Marsigli

Planșa 2 – Planul propus de G. Tocilescu,

Planșa 3 – Planul propus de I. Stîngă

Planșa 4- Amplasarea propusă de noi, pentru vicus-ul de la Drobeta în cadrul planului propus de I. Stîngă